

ISMERTETÉS

Szita Szilvia – Pelcz Katalin

MagyarOK B1+

2016. Pécsi Tudományegyetem Általános Orvostudományi Kar, 403 (240+163) p.

2016 őszén megjelent a *MagyarOK* tankönyvcsalád 3. kötete. A sorozatot a *THL*₂ olvasói bizonyára jól ismerik, hiszen az első kötet 2013-as megjelenését követően nyelvtanulók és nyelvtanárok egyaránt hamar megkedvelték az igényes megjelenésű tankönyveket, ráérezve arra, hogy a bennük alkalmazott megközelítésmód nemcsak az órai munkát teszi élvezetessé, hanem a tantermen kívüli valós helyzetekben is használható tudást ad. Hosszasan lehetne sorolni, hány területen érvényesít gyökeresen új megközelítést a *MagyarOK* a tananyagban szereplő témáktól kezdve a kultúrákövetítésen át egészen a tankönyvszerző–nyelvtanár–nyelvtanuló közötti viszonyrendszer interaktív tételéig. Kétségtelen azonban, hogy a legnagyobb újdonságot a tananyagban alkalmazott újszerű nyelvészeti és didaktikai nézőpont jelenti. A szerzők több évtizedes hiányt pótolnak azzal, hogy könyvükben a formaorientált nyelvoktatási hagyományokkal minden korábbinál élesebben szakítva érvényesítik a kommunikatív nyelvoktatás elveit.

A sorozatot jegyző szerzőpáros publikációiban és előadásában a *természetes nyelvhasználat* fogalmából kiindulva határozza meg a tananyagban érvényesített nyelvpedagógiai megközelítést. Nézetük szerint az anyanyelvi beszélők által előnyben részesített, gyakran több szóból álló kifejezések elsajátítása nagyban elősegítheti azt, hogy a nyelvtanulók az anyanyelvi beszélőkhöz hasonló nyelvi megoldásokat alkalmazva értelmes és eredményes kommunikációt tudjanak folytatni a célnyelven. Ennek jegyében a *MagyarOK*-ban a tanulási folyamat kezdetétől kiemelt szerepet kapnak olyan panelszerű lexikai egységként prezentált összetett nyelvi szerkezetek (ragozott szóalakok, több szóból álló szerkezetek), amelyek egy hagyományos haladású tananyagban csak később jelennének meg, ám az anyanyelvi beszélők nyelvhasználatában gyakran előfordulnak. A sorozat most megjelent harmadik kötetében e törekvést – tekintettel arra, hogy a morfológia nagy részét eddigre már elsajátították a tanulók – elsősorban a szövegalkotásban segítséget nyújtó többszavas panelek képviselik. E kifejezések rendszerint nagyon jól megválasztottak: valóban természetes és gyakori fordulatokról van szó, amelyek szervesen kapcsolódnak az egyes kommunikációs helyzetekhez, szövegtípusokhoz (pl. egy irodalmi mű vagy egy ország bemutatása). A *MagyarOK*-ra jellemző spirális haladásnak köszönhetően pedig az egymást követő nyelvi szinteken a tanulók mindig az adott szintnek megfelelő újabb panelekkel ismerkedhetnek meg az egyes kommunikatív funkciókhoz kapcsolódóan.

A fenti megközelítés lehetővé (és szükségessé) teszi a grammatika tanításának hagyományos módjától való eltávolodást is. Különösen a sorozat első kötetében szembetűnő, hogy a gyakoriság és funkció szempontjait figyelembe véve egy-egy ragozási paradigma nem egyszerre, hanem több részletben kerül bemutatásra. Úgy tűnik azonban, hogy a következő két kötetben ez az elv már kevésbé játszik szerepet. A 3. kötet egyik fő nyelvtani témáját jelentő felszólító mód morfológiája például egyetlen

részletben kerül bemutatásra a 2. kötet utolsó fejezetében, noha a didaktikai szempontokon túl a paradigma egyes elemeinek eltérő gyakorisága és a köztük lévő jelentős funkcionális eltérések is a több részletben történő bevezetést indokolnák. Emellett megfontolandó lenne, hogy bizonyos gyakori és funkcionális szempontból is jelentős felszólító módú igealakok már korábban bemutatásra kerüljenek. Ez a különösen gyakori kifejezések esetében már csak azért is logikus lenne, mert ezek esetenként még saját paradigmájuktól is elkülönülnek mind formai mind funkcionális szempontból (vö. pl. *gyere, gyerünk*).

Mint a fenti példa is mutatja, elmondható, hogy bár a hagyományosnál mindenképpen sokkal funkcionálisabb és kommunikatívabb szakmódszertani szemléletet jellemzi a *MagyarOK*-at, a haladás fő szervező elvét itt is a nyelvi forma jelenti, ami a 3. kötetben már különösen szembetűnővé válik. Jó példa erre a felszólító mód mellékmondatban való használatának feldolgozása. Mindenképpen pozitívum, hogy a kötőmód használatának különböző eseteit nem ömlesztve, hanem kisebb funkcionális csoportokba (pl. elvárás, kérés; akarat, vágy; funkció, feladat, használati cél) rendezve mutatja be a könyv. A formai szempontok dominanciáját mutatja ugyanakkor a tananyag elrendezésében, hogy az egyes kötőmódos szerkezetek mellett nem jelennek meg az adott funkciót kifejező egyéb (nem kötőmódos) szerkezetek. Például a célhatározói alárendelésekkel együtt érdemes lett volna a *cél, törekszik, törekvés* főmondatbeli kulcsszót tartalmazó szerkezeteket is bemutatni. A *cél* *hogy*-os mondatról történő kifejezése mellett megjelenhetnének továbbá a hasonló jelentésű, főnévi igenevet, illetve *-ás/-és* képzős főnevet tartalmazó konstrukciók is. Ez lehetőséget adna arra is, hogy bemutatásra kerüljenek az egyes szerkezetek használatának határai, a hasonló jelentésű konstrukciók eltérő szemantikai jellemzői is. Azt is sajnálhatjuk, hogy a kötőmód több, gyakoriság és kommunikatív érték szempontjából is jelentős funkciója (pl. engedély és tiltás; várakozás; lehetőség, alkalom kifejezése) kimaradt a kötetből.

A kommunikatív szemlélet jegyében a 3. kötetben is számos pragmatikai funkció, beszédaktus jelenik meg (pl. tanács, javaslat; segítség felajánlása; egyetértés és egyet nem értés kifejezése; szemrehányás és az arra adott válasz stb.). A példák és panelek jól megválasztottak, mindazonáltal érdemes lenne szorosabban összekötni a pragmatikai funkciókat az egyes formai eszközökkel, szervezettebb egységet létrehozva ezáltal forma és jelentés között.

A tananyag koncepciójának ezzel együtt nagy előnye, hogy kedvez az olyan szerkezetek bemutatásának, amelyek bár funkcionális szempontból jelentősek, a hagyományos nyelvleírásban kevesebb figyelmet kapnak, és így a magyar mint idegen nyelvi tananyagok is gyakran megfelelnek róluk. A 3. kötetben ilyen például a kérdőszó + *is* szerkezet (*Hogy is hívják?*) vagy a felszólító mód + *csak* (*Figyelj csak!*). Az ezekhez hasonló konstrukciók elsajátítása valóban rendkívül fontos a természetes nyelvhasználat eléréséhez, így talán érdemesebb lenne még szervezettebben beépíteni őket a tananyagba, több információt közölve használatukról és jelentésükről, valamint több alkalmat adva a gyakorlásukra is. A panelekre építő koncepció miatt fontos lenne továbbá feltűnőbben vagy következetesebben jelezni, hogy a több szóból álló kifejezések mely elemei állandóak, melyeket ragozni, egyeztetni kell, illetve melyek a kifejezés szabadon cserélhető elemei.

A spirális haladás jegyében a 3. kötethez tartozó nyelvtani munkafüzetben nagy szerepet kap a korábban tanult nyelvi jelenségek (pl. a hely, az idő és a birtoklás kifejezése) ismételése, összefoglalása, ami mindenképpen nagy erénye a könyvnek. Fontos pozitívum továbbá, hogy a 3. kötetben is folytatódik a szórendi jelenségek állandó gyakoroltatása, és a kiejtési gyakorlatok ezen a szinten is minden fejezetben megjelennek. Mindazonáltal érdekes, hogy a kiejtés gyakoroltatásában a *MagyarOK* nem a spirális haladás elvét követi (az első két kötetben a magánhangzók, illetve a mássalhangzók vannak a középpontban, a harmadik kötetben pedig az intonáció kap nagyobb szerepet). Talán érdemes lett volna ebben is a körkörös elv alkalmazni, elkerülendő a rossz intonációs mintázatok berögzülését.

A fentieket összefoglalva kijelenthetjük, hogy a *MagyarOK* 3. kötete a korábban megismert magas színvonalon folytatja a sorozat koncepciójának gyakorlatba való átültetését, újabb fontos lépést téve a magyar mint idegen nyelv módszertanának kommunikatív szemléletű újragondolásában. Elmondható ugyanakkor, hogy bár a grammatikatanítás hagyományos megközelítésétől több ponton jelentősen eltávolodnak a szerzők, a kommunikatív, funkcionális szemlélet nem mindig érvényesül következetesen. Egy szigorúan a funkciók és jelentések mentén építkező tananyag létrehozását a magyar mint idegen nyelv esetében az ilyen irányú nyelvészeti kutatások (még mindig) alacsony száma is megnehezíti. A több szóból álló konstrukciók gyakoriságának, jelentésének és használatuk pragmatikai összefüggéseinek empirikus kutatása különösen gyerekcipőben jár, nem is beszélve a fenti jellemzőket figyelembe vevő tanítási módszertan kidolgozásáról.

Egy koherens nyelvészeti megközelítés következetesebb alkalmazása azonban még akkor is hasznos lenne, ha nem minden jelenség esetében van lehetőség empirikus adatokra és kimerítő leírásokra támaszkodni. Így elkerülhetővé válna a különböző jelenségek eltérő szemléletű megközelítése, és az egész tananyagban egységesebb lehetne a nyelvi jelenségek bemutatásának módja. A gyakoriság és a természetes nyelvhasználat szerzők által hangsúlyozott szempontjai könnyen párhuzamba állíthatók a kognitív-funkcionális nyelvészeti irányzatok hasonló megállapításaival. E modellek egyik fő jellemzője a nyelvi rendszer valamint annak használata között működő kölcsönhatások fontosságának hangsúlyozása, amelyek közül kiemelkedik a használati gyakoriság szerepe. A kognitív nyelvészeti kutatások kimutatták, hogy a gyakran használt nyelvi kifejezések a beszélő elméjében elsáncolódnak, használatuk nagymértékben automatikussá válik. A beszélő kis mentális erőfeszítéssel, egyetlen egységként tudja előhívni őket a memóriájából, anélkül, hogy figyelmét a kifejezés részleteire vagy az azok közötti kapcsolatra kellene irányítania. Ezzel párhuzamosan a közösség szempontjából konvencionáltság jellemzi e kifejezéseket, azaz bizonyos kifejezések egy adott (nyelvi, társadalmi stb.) kontextusban való gyakori előfordulásuk révén elfogadottabbak a beszélők számára, mint mások.

A kognitív-funkcionális nyelvészet alapelvei a gyakoriság fogalmán túlmenően is jól használhatónak tűnnek egy új szemléletű, funkcionálisabb szemléletű didaktika megalkotásához. A kontinuumelv követése, azaz a nyelvi szintek közötti folytonosság hangsúlyozása például lehetővé tenné a formai és a funkcionális-pragmatikai jelenségek

egységesebb kezelését. A kognitív nyelvészet azon elképzelése pedig, hogy a nyelvi rendszer nem hierarchikus módon, hanem hálózatként szerveződik, lehetővé tenné a grammatikatanítás új alapokra helyezését. A *MagyarOK*-ban kirajzolódó megközelítéssel a kognitív nyelvészetben belül a fenti elveket különösen hangsúlyozó konstrukciós nyelvtanok mutatnak sok párhuzamot. Ezek eredményeinek felhasználása egységesebb nyelvészeti nézőpontot adhatna a tananyagban.

A *MagyarOK* által követett koncepció magától értetődő velejárója a valós nyelvhasználatot minél jobban tükröző (kvázi) autentikus szövegek használata. A 3. kötetben is ilyen szövegekkel találkozhatunk, amelyek egyben szövegtípusok széles skáláját képviselik a hírtől a blogbejegyzésen át a használati utasításig. A korábbi kötetekhez képest nagyobb a művelt köznyelvet képviselő monologikus szövegek aránya, míg a szóbeli dialogikus szövegek elsősorban a baráti beszélgetésekre, véleménycserére korlátozódnak. A könyv erénye, hogy a feladatok rendszerint egyértelműen jelzik, hogy mely szövegtípust képviseli egy-egy szöveg, és a szövegek jól reprezentálják az egyes típusok jellegzetességeit. Néhány esetben azonban sajnos nincs ilyen jelzés (pl. 110./13., 221./18.) és a szövegek nyelvi jellegzetességeiből sem derül ki, hogy milyen (írott/szóbeli, monologikus/dialogikus, spontán/tervezett stb.) szövegtípus bemutatása lehetett a cél.

Bár kétségtelen, hogy a *MagyarOK* hatalmas előrelépést jelent az autentikus szövegek tananyagba való integrálása kapcsán, megjegyzendő, hogy a valós nyelvhasználat bemutatására törekvő szövegek akkor tölthetnék be teljes mértékben szerepüket, ha a nyelvtanulók a kötethez tartozó hanganyagot hallgatva is egy természetesebb nyelvvaltozattal találkoznának. Elmondható ugyanis, hogy a tankönyvcsalád szellemiségéhez gyorsabb beszédtempóval, kevésbé gondoskodó módon előadott, a valós beszélt nyelv jellegzetességeit jobban tükröző szövegek illenének jobban. Mindez a B1+ szintű 3. kötetben már különösen fontos lenne (nem is beszélve a még nem megjelent B2-es kötetéről), de a fokozatosság elvének figyelembevételével már a kezdetektől elképzelhető egy olyan koncepció alkalmazása, amely a természetes nyelvhasználat elvét a hanganyag esetében is érvényesíti. Az autentikusabb hanganyag kiemelten fontos lenne a nem célnyelvi környezetben és az önállóan tanuló nyelvtanulók számára.

Az autentikusság mellett a kultúráközvetítéshez is szorosan kapcsolódik a tananyagban megjelenő témák kiválasztásának kérdése. Nagyszerű, hogy miközben a témák következetesen illeszkednek a nyelvvizsga-követelményekhez, a spirális haladás ebben az esetben is érvényesül, azaz az egyes témák újra és újra felbukkannak az egymást követő nyelvi szinteken. A 3. kötet újdonsága, hogy az egy-egy társalgási téma köré rendezett fejezetek alfejezetei szorosabban kapcsolódnak egymáshoz, mint az első két kötetben. Ennek köszönhetően a tananyagban megjelenő témák tárháza hihetetlenül gazdag, a kötet mégsem kelti az összevisszaság érzetét. A *Táplálék a testnek és a léleknek* címet viselő 10. fejezet elemeit például lenyűgöző természetességgel köti össze étkezés és írás kapcsolata, miközben ezen belül a legkülönbözőbb témákat (a kávéházi kultúrától a gasztroblogokig), szövegtípusokat (a könyvismertetőtől a tudományos ismeretterjesztő szövegig) és kulturális ismereteket (Kosztolányi vegetarianizmusától a kortárs irodalomig) érintik a feladatok. A kultúráközvetítés kapcsán elmondható, hogy

bár a könyvből nem hiányoznak a hagyományos országismereti témák sem, a magyar kultúra olyan részletei is megjelennek a szövegekben, amelyek bemutatására más tananyagok csak elvétve tettek kísérletet. Így például a hétköznapi kultúra (a puszkilkodástól a nokedliszaggatóig), az országismeret és az országimázs szempontjából is jelentős aktuális témák (pl. magyar fejlesztésű innovatív termékek) és valós kortárs személyek (a feltalálótól a folyóirat-szerkesztőig) egyaránt megjelennek a 3. kötetben.

Fontos látni ugyanakkor, hogy a szövegekben szereplő témák körével és feldolgozásuk módjával a *MagyarOK* határozottabban jelöli ki (és egyben szűkíti le) célközönségét mint azt a magyar mint idegen nyelvi tananyagok esetében általában megszokhattuk. A szerzők maguk is utalnak rá, hogy „a felnőtt és egyetemista nyelvtanulók intellektuális elvárásait” tartották szem előtt a tananyag készítésekor, és ez a hozzáállás a 3. kötetben még inkább meghatározó, mint az első két részben. A témák érezhetően a magyar humánértelmisségi kultúráképet tükrözik, és nem egyszer feltételezik a nyugati kultúra ismeretét. A nagymértékben intellektuális megközelítésmód a fiatalabb korosztály vagy a kevésbé iskolázottak mellett a nem nyugati kulturális háttérű tanulók számára is nehezebbé teheti a tananyag használatát. Bár ebből kifolyólag a *MagyarOK* talán nem minden nyelvtanulói csoport számára egyformán jó választás, a határozott koncepció a tankönyvcsalád érdeme is egyben, hiszen ennek köszönhetően a célcsoportához tartozó nyelvtanulók egy a korábbiaknál jóval karakteresebb tankönyvet használhatnak.

Mindent egybevetve a *MagyarOK* 3. kötete magas színvonalon halad tovább az első két kötet által megkezdett úton. A könyv változatos, aktív és élvezetes tanulást tesz lehetővé és olyan nyelvtudást ad a magyarul tanulóknak, amelynek nemcsak a nyelvvizsgán, hanem a való világban is hasznát látják. A *MagyarOK* használata a tanárok számára szintén örömet jelent, hiszen amellett, hogy a tananyag lehetővé teszi a hatékony és rendezett haladást, nagy segítséget nyújt a kommunikációközpontú tanításhoz is. Tanárok és diákok egyaránt izgatottan várhatják tehát a sorozatot teljessé tevő B2-es szintű kötet megjelenését.

Borsos Levente

